

Török József:

Közművelődés – zsákban futva

Trencsényi László azt reméli írásában (*Beszélgessünk a közművelődésről*, ÉS, 2020/40. okt. 2.) hogy „...az újindoktrinációs nyomás újra felkelti a művelődéssel együtt járó szabadság igényét, a szabadság igényével együtt járó művelődés igényét. Vagy e 'trágyadomb' tevényéből újra kinő olyan közösségi művelődés, amelyenről álmodoztunk, s melyre életünk jelentős részét feltettük.”

Válaszában Maróti Andor (*Beszélgessünk a közművelődésről?* ÉS, 2020/47. nov. 17.) azonban kevésbé optimista. Szerinte Trencsényi „felszólításának csak akkor lenne igazán értelme, ha a közvélemény a közművelődést közügynek tartaná, vagyis a közélet azon részének, amelynek fejlesztése nélkülözhetetlen a társadalmi lét fejlesztéséhez, és ezt szinte mindenki magától értetődőnek vélné, aki ebben az országban él. Véleményem szerint erről nincs szó, sokan a közművelődést a kulturális élet kevésbé jelentős részének tekintik, mely szerintük semmivel sem járul hozzá az életkörülmények javításához. A szabadidő eltöltése egyik lehetőségének tartják, amely a kulturális élet más területeihez képest csekély értékű, nem is szólva olyan tevékenységekről, mint a gazdaság és a politika.”

Egyetértek.

Égetően hiányoznak a legkülönbébb társadalmi-politikai programokból és nyilatkozatokból a *kulturális szféra* értékvilágának, sokrétű intézményrendszerének és finanszírozásának újrafogalmazására irányuló elképzelések. S ha itt-ott van is, – a társadalmi közfelfogással szinkronban – kultúra alatt elsősorban az ún. magaskultúrát, legfőképpen a művészeteket értik. Így aztán a pártok gondolkodása sem jut tovább a színházak körüli vitáknál és a nagy országos közgyűjtemények és művészeti intézmények (PIM, MMA, NKA, OSZK...) sorsánál.

Pedig a művelődés legközvetlenebb – ha tetszik: elsődleges – kerete és terepe a *közművelődés*, amelynek szervezeti és szakmai bázisa a mintegy 3000 művelődési házból álló intézményrendszer. A művelődési házak fontosságát az is jelzi, hogy – különösen falvakban és kisvárosokban – egyéb szakágazati intézmények (színház, hangversenytér, galéria...) híján – *intézménypótló kulturális funkciójuk* van: a legtöbb településen ez az egyetlen tér, ahol a közösségi művelődés hagyományos formáin (klubok, szakkörök, tanfolyamok stb.) túl – ha szerényebb keretek között is, de – lehet színházi előadást, hangversenyt, kiállítást is rendezni. Amikor tehát a közművelődés fontosságáról szólunk, egyúttal mintegy 7 millió (!) állampolgár egyetlen – közvetlenül elérhető és alapvetően ingyenes vagy megfizethető – kulturális-művelődési terének fontosságáról van szó!

*

Maróti Andor alapos érveléssel jut el arra a következtetésre, hogy olyan tartalmú közművelődés lenne kívánatos, amelynek „nem a 'mindentudás', hanem a dolgok közti összefüggések keresése, megtalálása és felhasználása” lenne a célja és értelme.

A probléma csak az, hogy ennek e pillanatban két akadály is van.

Az egyik a jelenlegi rezsim „kereszténydemokrata” értékvilága, amely 2020. július 1-től a szaktörvényben is manifesztálódott. Korábban a kulturális (1997. évi CXL.) törvény 3. §-ának szövege ez volt: "Az állami és a települési önkormányzati fenntartású muzeális intézmény, könyvtár és közművelődési intézmény nem lehet elkötelezett egyetlen vallás, világnézet vagy politikai irányzat mellett sem." Helyette ma már ez a módosítás olvasható: "Az állami és a települési önkormányzati fenntartású muzeális intézmény, könyvtár, közművelődési intézmény és közösségi szintén elkötelezett az Alaptörvényben rögzített alapelvek mellett". S mivel az Alaptörvény szerint "Magyarország ... keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége" – az alkalmazottaknak immár ebben a szellemben lehet és kell dolgozniuk, akkor is, ha ez a norma pl. a környezettudatos vagy informatikai művelődésben teljesen irreleváns és szűkítő. Így aztán a Trencsényi által jelzett indoktrináció jogilag is megerősítve korlátozza a közművelődés mozgásterét.

A másik akadály-halmaz formai karakterű, amelyet korábban már e lap hasábjain részleteztem ([A „kereszténydemokrácia” közművelődése, ÉS, 2018/26. jún. 29.](#)). Ezért csak a legfontosabb kulcs-elemre hívom fel újra a figyelmet.

2017 őszétől – mintegy öt és fél évtized után – *de facto* megszűnt a közművelődés felsőfokú szakképzése. Nincs már ugyanis *művelődésszervező* alapszak, helyette csak a *közösségszervezés szak egyik – kulturális – szakiránya*. Még néhány év, és senki nem lesz, aki Maróti Andor közművelődés-ideáját meg tudná valósítani.

Mindezek együttesen azt eredményezik (-ték?), hogy az általa kívánatosnak tartott tartalomhoz hiányzik a kívánatos szervezeti-szakmai forma: a professzionális és szuverén népművelő és intézmény. Így aztán lehet ugyan – és persze kellene is! – a közművelődés értékvilágáról beszélni, ám csak a formai feltételek megfogalmazásával együtt.

*

Miről kellene hát beszélgetnünk?

A teljesség igénye nélkül álljon itt csak néhány téma a legfontosabbak közül:

1. Legelőször is közművelődés *jogi környezetéről* kellene szót váltani! Azt kellene tisztázni, hogyan lehetne visszatérni a kulturális alaptörvény és végrehajtási rendelete szelleméhez és tartalmához.
2. A következő sarkalatos kérdés az ágazat *finanszírozása*. Az NKA közművelődési kuratóriumát (is) vissza kell adni a szakmának, s meg kellene szüntetni a szaktárcánál a tevékenységre irányuló pályázati forrásokat!
3. A kompetens *felsőfokú szakképzés* biztosításáért revitalizálni kellene a 2006 előtti önálló – tehát nem az andragógián belüli! – művelődésszervezés BA szakot! Egyúttal el kell kezdeni kidolgozni a *kultúra- és művelődéstudomány* elméleti kereteit, szinoptikusan a bölcsészeti- és társadalomtudományi képzetekbe illesztve!
4. Végül a mindennapi szakmai *együtműködések hálózatáról* kellene szót váltani. A jelenlegi méltatlan és szakmailag kontraproduktív helyzetet is meg kell szüntetni: újra kellene teremteni a szakma országos elméleti központját/intézetét, s ezzel együtt újra kellene gondolni a megyei tanácsadó központok funkcióját is.

*

Számtalan olyan ki- és átbeszélni való téma lenne még, amelyek megoldása nélkül a legszebb közművelődés-idea elérésére sincs esély. Ezért hát – ha nem is az elméleti kérdések előtt, de – legalább is velük párhuzamosan a fentebb jelzett szakmai-jogi-formai feltételek megteremtéséről is beszélni kell! Ezek adnak ugyanis csak esélyt értelmes és eredményes – azaz: a polgárok javára és hasznára történő – munkára. Megvalósulásuk nélkül ez így csak zsákban-futás...

Ehhez azonban beszélgető társak – népművelők és szervezeteik – kellenének, ám szomorú tapasztalásom ennek égető hiánya. Nélkülük azonban pusztába kiáltott szó Trencsényi Lászlóé és Maróti Andoré is. Pedig jó lenne hinni, hogy „*e 'trágyadomb' televényéből újra kinő olyan közösségi művelődés, amelyről álmodoztunk, s melyre életünk jelentős részét feltettük*”, s amelynek legfőbb immanenciája „*a dolgok közti összefüggések keresése, megtalálása és felhasználása*”.

Élet és Irodalom, [LXV. évfolyam, 7. szám, 2021. február 12.](#)